

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ОЦІНКА ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проаналізовано процеси формування та розвитку соціального капіталу в Україні. Представлено ключові завдання розв'язання проблем розвитку соціального капіталу, що виявлені в результаті проведеного соціологічного дослідження оцінки соціального капіталу підприємств.

Ключові слова: соціальний капітал; конкурентоспроможність; структурний соціальний капітал; реляційний соціальний капітал; когнітивний соціальний капітал.

Постановки проблеми. Розвиток сучасної економічної системи та процеси глобалізації розширюють проблематику соціального капіталу як необхідного ресурсу для розвитку суспільства, економіки та підвищення ефективності управлінської діяльності.

Соціальний капітал починає відігравати роль одного з найважливіших засобів підвищення як персонального, так і колективного добробуту членів постіндустріального суспільства, а його вимірювання є обов'язковою частиною оцінювання ефективності використання усієї сукупності чинників суспільного розвитку. Так, ще наприкінці 1990-х років експерти Світового банку констатували, що 60–80% багатства більшості країн світу становлять нематеріальні, серед яких було виділено соціальний капітал [1].

Забезпечення конкурентоспроможності сучасних підприємств вимагає створення середовища, яке б не лише сприяло економічним успіхам, а й забезпечувало розвиток соціального капіталу. Реалістична кількісна оцінка розвитку соціального капіталу в середовищі підприємництва необхідна для того, щоб показати на науковому рівні існування моделі соціального капіталу на практиці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З часу появи визначних праць П. Бурдьє (1983), Дж. Коулмена (1988) та

Ф. Фукуяма (1995) соціальний капітал стійко увійшов в економічний обіг. Вагомий внесок у дослідження фундаментальних та прикладних аспектів теорії соціального капіталу здійснили Д. Нахп'єт, С. Гошал, Н. Лін, Кук, Лоурі, Р. Фоулі, А. Каас, А. Портс, І. Сансбреннер, М. Вулкок та інші. Підходи до управління соціальним капіталом вітчизняних підприємств знайшли відображення у працях Грішнова О.А., Грицаєнко М.І., Єлісеєва Л.В. Демченко Ю.В., Кочума І.Ю., Зайцев Ю.К., Собко О.М.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень щодо розвитку та управління соціальним капіталом підприємства, слід акцентувати увагу на тому, що проблеми оцінки соціального капіталу підприємств та його впливу на конкурентоспроможність є недостатньо дослідженими та потребують поглибленого вивчення.

Постановка завдання. З огляду на вищезазначене, метою даної роботи є оцінка складових соціального капіталу, що мають найбільший вплив на конкурентоспроможність підприємств та визначення пріоритетних дій на основі встановлених проблем розвитку соціального капіталу підприємств.

Виклад основного матеріалу. Інституційне середовище суспільної взаємодії на макроекономічному рівні визначається впливом середовища формування соціального капіталу нижчого ієрархічного рівня (домогосподарств, підприємств, органів влади та громадянського суспільства), але й має зворотній вплив через забезпечення умов життя та ведення бізнесу, прийнятних з точки зору суспільства стандартів поведінки, довіри, співпраці в межах визначених норм та правил.

В Україні процеси розвитку та формування соціального капіталу відбуваються значною мірою стихійно, в процесі важких суспільних перетворень, якими супроводжується новітній етап соціально-економічного та політичного розвитку країни. Показники оцінки економічних процесів в Україні, що наведені на рис. 1, значною мірою залежать від ефективності державної політики та ступеню її впливу на економіку.

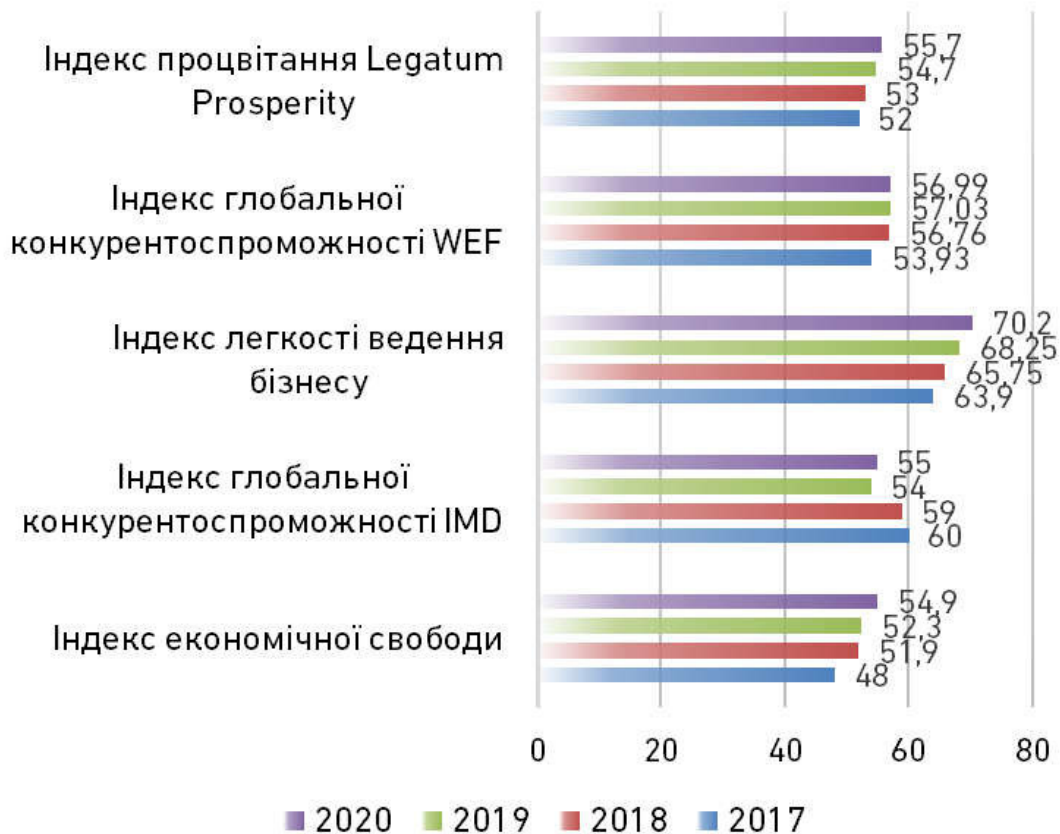

Рис. 1. Показники оцінки економічних процесів в Україні 2017–2020 рр.
Джерело: розроблено на основі [2; 3; 4; 7]

Проте не варто недооцінювати відповідальність підприємницьких структур, адже вони не завжди діють за чесними та прозорими правилами, що в першу чергу свідчить про недостатній рівень розвитку соціального капіталу таких організацій.

Водночас, рівень соціального капіталу, суспільства уже є достатньо високим, а в динаміці трьох останніх років демонструє тенденцію постійного зростання (рис. 2).

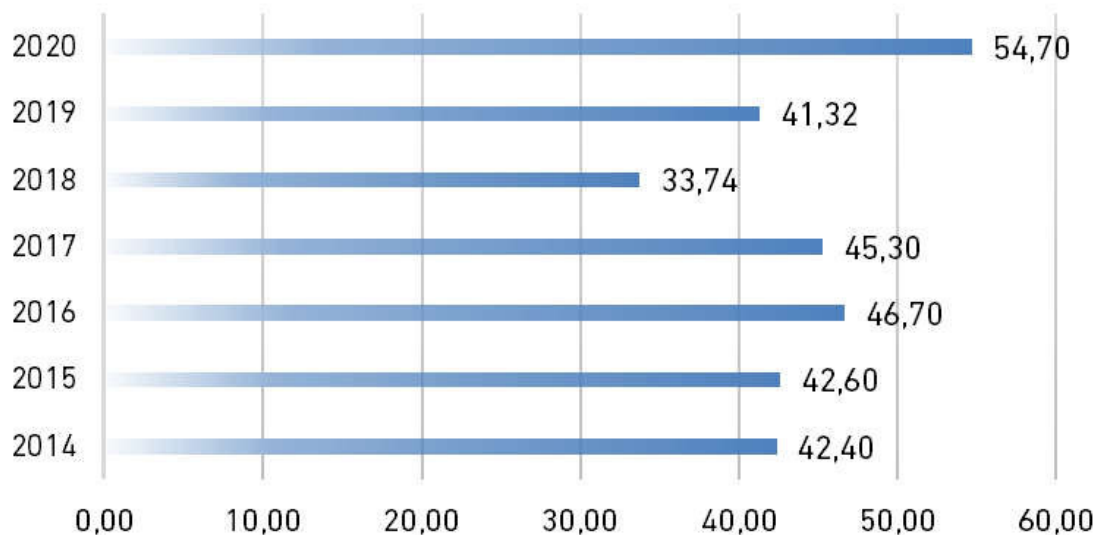

Рис. 2. Динаміка показника індексу соціального капіталу GSCI для України 2014–2020 рр.

Джерело: розроблено на основі [6]

Швидкий, але все ще недостатній розвиток соціального капіталу в Україні проявляється на всіх рівнях, але найбільшою мірою формується в процесах соціально-економічної взаємодії, зокрема в процесах зайнятості, ведення бізнесу, відносин стейкхолдерів бізнес-процесів.

Для практичної реалізації існування моделі залежності рівня розвитку соціального капіталу підприємства та його економічних результатів необхідна його реалістична кількісна оцінка. Відсутність актуальних та репрезентативних статистичних даних про рівень розвитку соціального капіталу є однією з перепон для вивчення його зв'язків з підприємницьким середовищем. Тому з метою кращого розуміння механізму впливу соціального капіталу на конкурентні переваги підприємств задля подальшого визначення основних стратегічних напрямів його розвитку, було проведене власне соціологічне дослідження у грудні 2020–березні 2021 у вибірці 392 власників та представників управлінського персоналу підприємств Рівненської області.

Результати опитування щодо оцінки складових соціального капіталу, які оцінювались респондентами на основі декомпозиції соціального капіталу на структурний, реляційний та когнітивний елементи, наведені в таблиці.

Таблиця

Оцінка респондентами складових соціального капіталу

Рівні СК	Фактори оцінювання	Середній бал	Середня оцінка
Структурний СК	Репутація продукції підприємства у споживачів	64,4	66,4
	Стратегічне партнерство з постачальниками	72,0	
	Якість інформаційних потоків у співпраці внутрішніх стейкхолдерів	65,9	
	Якість зв'язків із місцевою громадою	57,3	
	Важливість бренду роботодавця	72,4	
Реляційний СК	Самооцінка зусиль у формуванні позитивного іміджу підприємства	70,2	65,9
	Залучення особистих зв'язків для досягнення цілей підприємства	61,2	
	Задоволеність зв'язками з керівництвом, обізнаність з стратегічними планами підприємства	65,8	
	Задоволеність горизонтальними відносинами	69,7	
	Довіра працівників до керівного складу	69,4	
	Довіра керівництва до співробітників	66,6	
	Врахування потреб працівників в процесах HRM підприємств	58,5	
Когнітивний СК	Задоволеність психологічним кліматом на підприємстві	65,0	62,8
	Самооцінка власних зусиль у підтримці комфортних робочих стосунків	65,1	
	Рівень дотримання внутрішніх бізнес-регламентів та норм поведінки	70,7	
	Наявність корпоративних цінностей	64,4	
	Рівень розвиненості та сприйняття корпоративних цінностей	59,0	
	Розвиненість корпоративної культури	60,3	
	Самооцінка власних зусиль щодо підтримки та розвитку корпоративної культури	55,4	

Як бачимо, рівень розвитку компонентів соціального капіталу має недостатньо високі показники, зокрема, найкращі з них не

перевищують рівня 72%. Найістотніші проблеми при цьому можна констатувати в самооцінці респондентами зусиль щодо підтримки зв'язків з місцевою громадою (в межах структурного соціального капіталу), врахування потреб працівників в процесах управління персоналом (у складі реляційного соціального капіталу), а також сприйняття корпоративних цінностей та докладання зусиль з розвитку корпоративної культури підприємства – у межах когнітивного соціального капіталу.

Також, проведений попередніми дослідженнями, аналіз ознак конкурентоспроможності підприємства визначив, що найбільш істотний вплив на досягнення конкурентних переваг мають: зусилля щодо формування позитивного іміджу підприємства та взаємна довіра внутрішніх стейкхолдерів (у складі реляційного капіталу); дії щодо підтримки репутації перед споживачами та розвиненість стратегічного партнерства з постачальниками (як складові структурного капіталу); загальна задоволеність психологічним кліматом у колективі (як когнітивна складова) [5].

Отже, основними завданнями щодо вирішення проблем розвитку структурного соціального капіталу є створення сприятливого клімату за рахунок розвитку зовнішніх комунікацій підприємства, прагнення до досягнення технологічної переваги за рахунок унікальних технологій, розробок та винаходів, а також комплексний регулярний менеджмент побудови та покращення портфеля бренду.

До структурного капіталу також належать формування бренду та іміджу, відносини підприємства із зовнішнім середовищем, включаючи співпрацю між організаціями. Завдяки розвитку зв'язків із ринковим середовищем підприємства можуть отримати доступ до нових знань, які вбудовані у зазначені взаємозв'язки та є ключовою складовою успішної діяльності. Їх розвиток особливо актуальний для підприємств в умовах кризи. Наприклад, для роздрібних підприємств ситуації, коли банки вимагають від позичальників термінового погашення кредиту, а постачальники припиняють відвантаження через нездатність контрагента сплатити рахунки є типовою. Ситуація погіршується падінням купівельної спроможності та девальвацією грошових одиниць. У результаті – прострочена заборгованість торгівлі, скорочення асортименту, падіння товарообігу.

Елементи реляційного соціального капіталу, створюють загальний клімат на підприємстві. Саме тому сучасне підприємство, яке піддається впливу ззовні, повинне накопичувати та формувати

потенціал, що дозволяє йому забезпечити адекватну реакцію на дії навколишнього середовища, а також активно змінюватися та ефективно управляти роботою та розвитком всіх елементів та підсистем підприємства. Такий «життєвий потенціал» функціонування підприємства утворюється в результаті розвитку внутрішнього середовища, що ґрунтується на довірі всіх його співробітників, а також їх здатності виконувати довірені роботи.

Щодо вирішення проблем на рівні когнітивного соціального капіталу, то основними завданнями є орієнтація на адресне стимулювання співробітників до створення, застосування та поширення знань, розвиток індивідуальної свободи, а також стала взаємодія між менеджерами та співробітниками. Регулярний моніторинг змін на підприємстві здатний стимулювати співробітників до продуктивної діяльності та підвищити рівень креативності. На кожному підприємстві має існувати діалог між співробітниками, які, з одного боку, є безпосередньо носіями організаційної культури, а з іншого сторони – культури, що впливає з поведінки людини. Як результат, корпоративна культура підвищує ефективність діяльності персоналу за рахунок скорочення терміну адаптації, прискорення процесу залучення працівника в нову трудову ситуацію та за рахунок задоволеності працівником працею.

Висновки. Зусилля спрямовані на розвиток соціального капіталу всередині підприємства, окрім соціального сенсу, мають ще й вагоме економічне значення, адже позитивно впливають на конкурентоспроможність через зв'язки з споживачами, найманими працівниками, місцевими громадами, що формує майбутні перспективи успіхів бізнесу в регіоні його діяльності.

Впровадження інструментів, що сприяють розвитку відносин з покупцями, постачальниками та партнерами, формуванню сприятливого середовища на підприємстві, створенню колективу з високим рівнем компетентності, прискоренню бізнес-процесів, а також проведення всебічного аналізу – є ключовими шляхами вирішення проблем розвитку соціального капіталу.

1. Єлісеєва Л. В. Роль соціального капіталу в економічному розвитку : монографія. НАН України. ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2019. 356 с.
2. IMD World Digital Competitiveness ranking. URL: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-centerrankings/world-digital-competitiveness-rankings-2020> (дата звернення: 20.11.2021).
3. International Bank for Reconstruction and Development. URL: <http://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020> (дата

звернення: 20.11.2021). **4.** Index of economic freedom2020. The Heritage Foundation. 2020. URL: <https://www.heritage.org/index/ranking> <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-centerrankings/world-digital-competitiveness-rankings-2020> (дата звернення: 20.11.2021). **5.** Krol V. Formation of competitive advantages of enterprises based on the social capital development. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. No 30. Vol. 2. P. 442–457. URL: <http://kelmczasopisma.com/ua/jornal/13> (дата звернення: 20.11.2021). DOI 10.5281/zenodo.5678163. **6.** Solability. The Global Sustainable Competitiveness Index. URL: <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index> <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-centerrankings/world-digital-competitiveness-rankings-2020> (дата звернення: 20.11.2021). **7.** The Global Competitiveness Report 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-centerrankings/world-digital-competitiveness-rankings-2020> (дата звернення: 20.11.2021).

REFERENCES:

1. Yelisieieva L. V. Rol sotsialnoho kapitalu v ekonomichnomu rozvytku : monohrafiia. NAN Ukrainy. DU «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy». Kyiv, 2019. 356 s. **2.** IMD World Digital Competitiveness ranking. URL: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-centerrankings/world-digital-competitiveness-rankings-2020> (data zvernennia: 20.11.2021). **3.** International Bank for Reconstruction and Development. URL: <http://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020> (data zvernennia: 20.11.2021). **4.** Index of economic freedom2020. The Heritage Foundation. 2020. URL: <https://www.heritage.org/index/ranking> <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-centerrankings/world-digital-competitiveness-rankings-2020> (data zvernennia: 20.11.2021). **5.** Krol V. Formation of competitive advantages of enterprises based on the social capital development. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. No 30. Vol. 2. P. 442–457. URL: <http://kelmczasopisma.com/ua/jornal/13> (data zvernennia: 20.11.2021). DOI 10.5281/zenodo.5678163. **6.** Solability. The Global Sustainable Competitiveness Index. URL: <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index> <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-centerrankings/world-digital-competitiveness-rankings-2020> (data zvernennia: 20.11.2021). **7.** The Global Competitiveness Report 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-centerrankings/world-digital-competitiveness-rankings-2020> (data zvernennia: 20.11.2021).

Krol V. V. [1; ORCID ID: 0000-0002-7835-6248],

Assistant,

Mishchuk V. A. [1; ORCID ID: 0000-0003-3626-5652],

Senior Student

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

ASSESSMENT OF IMPACT OF SOCIAL CAPITAL ON COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

The assessment of impact of social capital on competitiveness of enterprises is considered in the article. The level of Ukrainian society's social capital is already quite high, and the dynamics show a trend of steady growth in the last three years.

Presented results of the assessment of social capital components are based on a sociological survey of enterprises' owners and managerial staff. The development level of social capital components of is not high enough. In particular, the best of them do not exceed the level of 72%.

The most significant problems are in the self-assessment of respondents' efforts to maintain ties with the local community (within the structural social capital), taking into account the needs of employees in personnel management processes (as part of relational social capital), as well as the perception of corporate values and efforts to development of the corporate culture of enterprise - within the cognitive social capital.

Proposed key tasks of solving the problems of social capital development are based on the conducted sociological research on the assessment of social capital of enterprises. Solving the problems of social capital development involves introducing of tools that promote the formation of a team with a high level of competence, creating a favorable environment in the enterprise, conducting a comprehensive analysis, accelerating business processes, developing relationships with customers, suppliers and partners through favorable conditions.

Keywords: social capital; social capital; competitiveness; structural social capital; relational social capital; cognitive social capital.

Кроль В. В. [1; ORCID ID: 0000-0002-7835-6248],

асистент,

Мищук В. А. [1; ORCID ID: 0000-0003-3626-5652],

соискатель высшего образования первого (бакалаврского) уровня

¹Национальний університет водного господарства та природопольовання, г. Ровно

ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проанализированы процессы формирования и развития социального капитала в Украине. Представлены ключевые задачи решения проблем развития социального капитала, выявленные в результате социологического исследования оценки социального капитала предприятий.

Ключевые слова: социальный капитал; конкурентоспособность; структурный социальный капитал; реляционный социальный капитал; когнитивный социальный капитал.

Отримано: 21 листопада 2021 р.
Прорецензовано: 26 листопада 2021 р.
Прийнято до друку: 29 грудня 2021 р.